

Startdocument

Literatuurstudie voor de start van het project Betrokken bij Buurtbeleid

Dit is een uitgave in het kader van het project 'Betrokken bij buurtbeleid', waarin de organisaties NOOM, NVOG, LOC *Zeggenschap in Zorg*, PCOB en Unie KBO de handen ineen hebben geslagen.

November 2009

Inhoudsopgave

Inleiding	2
Voor wie en waarom?	3
De maatschappelijke participatie verbeteren, maar hoe?.....	6
Belangbehartiging	13
Nawoord.....	16
Aanvullende informatie	18

Inleiding

De overheid trekt zich vaker terug en legt allerlei verantwoordelijkheden bij gemeenten en burgers. Dit biedt kansen en uitdagingen op lokaal niveau, om problemen (of vraagstukken) gericht aan te pakken. Met het project ‘Betrokken bij buurtbeleid’ willen we hier een bijdrage aan leveren. Dit doen we door lokale afdelingen te ondersteunen en te inspireren om maatschappelijke ontwikkelingen, op lokaal niveau en op een eigen wijze, invulling te geven.

Eén van die maatschappelijke ontwikkelingen is dat veel 50-plussers zich nog niet oud voelen. Ze staan midden in het (werkzame) leven, voelen zich fit, verkennen de wereld op een manier die ze destijds als twintigjarigen niet voor mogelijk hadden gehouden. Helaas geldt dit niet voor alle 50-plussers. Er zijn mensen die, om wat voor reden dan ook, minder mondig, vrij en vrolijk in het leven staan. De 50-plussers vormen een zeer diverse groep. Het project Betrokken bij Buurtbeleid richt zich dan ook op de inzet van actieve en vitale ouderen voor kwetsbare ouderen.

Deze literatuurstudie vormt een deel van de start van het project Betrokken bij Buurtbeleid. Hiermee willen we al een tipje van de sluier op lichten. Het is belangrijk te weten wat er al wordt gedaan en bekend is, alvorens met een project van start te gaan. Dat voorkomt dat wij het wiel nogmaals uitvinden. Voor u ligt informatie die reeds bekend is en die u kunt gebruiken om het project Betrokken bij buurtbeleid uit te voeren. Dit project biedt veel ruimte voor eigen lokale invullingen en creativiteit. Er zal in een later stadium, naarmate het project vordert en behoeftes duidelijk worden, meer methodieken en projecten worden aangereikt. Deze literatuurstudie gaat in op wat nu bekend is.

Wat kunt u verwachten?

In het eerste hoofdstuk wordt de doelgroep van het project besproken, namelijk de kwetsbare 50-plussers. Ook het doel wordt nader toegelicht: het stimuleren van deelname van kwetsbare 50-plussers in de maatschappij. De manier waarop dit gedaan kan worden, wordt in het tweede hoofdstuk toegelicht. Hier worden projecten of activiteiten besproken die op dit moment al op lokaal niveau worden uitgevoerd. Belangenbehartiging en het uitvoeren van praktische taken binnen een lokaal project liggen dicht bij elkaar. Dus ook aan belangenbehartiging wordt aandacht besteedt om zo maatschappelijke participatie te bevorderen. Dit gebeurt in het derde hoofdstuk. Afsluitend is er een nawoord waarin belangrijke zaken worden herhaald en aanbevelingen worden gedaan voor het project.

Voor wie en waarom?

Het project Betrokken Bij Buurtbeleid richt zich in het bijzonder op kwetsbare 50-plussers. Maar wat iemand onder kwetsbare 50-plusser verstaat kan verschillen. In dit hoofdstuk wordt duidelijk gemaakt wat onder kwetsbare 50-plussers wordt verstaan. In het algemeen wordt er met 'kwetsbaar' bedoeld dat mensen niet goed mee kunnen komen, of hinder ondervinden bij het volwaardig deelnemen aan de samenleving. Het deelnemen aan de samenleving wordt ook wel 'maatschappelijke participatie' genoemd. Meer over maatschappelijke participatie kunt u aan het einde van dit hoofdstuk vinden. De grootste categorieën kwetsbare 50-plussers worden kort toegelicht om meer inzicht te krijgen in wie we tot de kwetsbare 50-plussers kunnen rekenen.

Gezondheid: Een veelgehoorde klacht is dat mensen minder goed ter been zijn. Dit is een gezondheidsklacht, waar iemand veel last van kan hebben. Tegenwoordig spreekt men vaak over een beperking. Deze beperkingen kunnen onder meer voortkomen uit chronische ziekten, maar het kunnen ook ouderdomskwalen zijn. Hiertoe rekenen we ook psychische beperkingen zoals (beginnende) dementie.

Eenzaamheid: 50-plussers kunnen kwetsbaar zijn als ze minder sociale contacten hebben en zich eenzaam voelen door bijvoorbeeld het verlies van een partner. De gevolgen van vereenzaming kunnen heel verschillend zijn. Iemand kan zich machteloos voelen en zich afsluiten voor de leefomgeving. Dit heeft als gevolg dat de persoon geen beroep doet op voorzieningen die misschien wel hard nodig zijn, zoals huishoudelijke hulp. Het tegenovergestelde kan zich ook voordoen: mensen nemen in toenemende mate contact op met bijvoorbeeld een huisarts.

Financieel: In dit project is een 50-plussers kwetsbaar als iemand in een slechte financiële situatie verkeerd. Mensen kunnen gaan bezuinigen op de verkeerde dingen, zoals eten en zorg, terwijl ze ook aanspraak zouden kunnen maken op gemeentelijke tegemoetkomingen. Als gevolg van de slechte financiële situatie, doen ze minder vaak mee aan activiteiten die eenzaamheid tegen kunnen gaan en bezoeken ze minder vaak familie en vrienden.

Migranten: Ook migranten 50-plussers verkeren mogelijk in een kwetsbare positie. Te beginnen met een taalbarrière, relatief vroeg optredende ouderdomsklachten als gevolg van het werk in zware beroepen en een onzekere financiële positie vanwege een AOW-hiaat. Daarnaast is vaak de zorg niet afgestemd op de cultuur. Het komt voor dat migranten 50-plussers meer bescheiden zijn en minder voor hun belangen op durven te komen bij een dokter of in een ziekenhuis.

Er valt veel meer over deze aparte categorieën te vertellen. In de aanvullende informatie staat aangegeven waar meer informatie over de genoemde categorieën te

vinden is. Het kan zijn dat 50-plussers in meerdere categorieën vallen: iemand kan natuurlijk én eenzaam zijn, én beperkingen hebben. De bovengenoemde categorieën hebben veel met elkaar te maken en kunnen invloed op elkaar hebben.

1. Kwetsbaarheid volgens het Sociaal Cultureel Planbureau

Kwetsbaarheid kan uit verschillende invalshoeken worden benaderd. Zo kan men ouderen op een hoge leeftijd, alleenwonende ouderen, ouderen met ernstige gezondheidsproblemen en ouderen met een laag inkomen als kwetsbaar opvatten. Ook kan men kwetsbaarheid omschrijven met behulp van de begrippen 'draaglast' en 'draagkracht'. Er is dan sprake van kwetsbaarheid als een oudere een hoge draaglast heeft en over een geringe draagkracht beschikt. Hoge draaglast wordt hier opgevat als het hebben van ernstige zelfzorgproblemen. Van een geringe draagkracht is bijvoorbeeld sprake als mensen hulpbronnen zoals partner of een redelijk inkomen moeten ontberen. Bron: Klerk, M.M.Y. de (2004). *Zorg en wonen voor kwetsbare ouderen. Rapportage ouderen 2004. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.*

2. Beperkingen die leiden tot vermindering van de maatschappelijke participatie volgens de RIVM

De analyses laten er weinig twijfel over bestaan dat een chronische aandoening de deelname aan het maatschappelijke leven flink vermindert. Dit hangt vooral samen met functionele beperkingen die mensen als gevolg van hun ziekte ondervinden. Zo neemt het verrichten van vrijwilligerswerk of het geven van informele hulp juist sterk af bij die aandoeningen die de mobiliteit aantasten, zoals beroerte, hartziekten of aandoeningen van het bewegingsapparaat. Vaak gaat echter de persoonlijke betrokkenheid bij de samenleving wel door. Mensen met psychische aandoeningen als depressie, angst- en cognitieve stoornissen participeren het minst. Dit geldt bovendien voor alle vormen van participatie, ook voor bijvoorbeeld het onderhouden van contacten. Overigens dient men bedacht te zijn op een omkering van oorzaak en gevolg. Men kan immers ook juist als gevolg van afgenomen participatie gezondheidsproblemen krijgen. Bron: Hoeymans, N. et al. (2005). *Gezond actief: de relatie tussen ziekten, beperkingen en maatschappelijke participatie onder Nederlandse ouderen. Bilthoven: rivm (rivm-rapport 270054001/2005).*

Hierboven staan achterliggende redenen van het soms minder maatschappelijk actief zijn van 50-plussers. Er wordt uitgegaan van wat de 50-plusser niet meer kan. Het is echt ook belangrijk te kijken wat iemand wel kan. Vitale 50-plussers zijn de drijvende kracht achter veel vrijwilligerswerk, mantelzorg enzovoorts. De 50-plussers vormen dan ook een grote kracht in deze maatschappij. De 50-plusser in een kwetsbare situatie kan op eigen wijze aan deze kracht bijdragen. Dit heeft twee voordelen: de 50-plusser wordt minder kwetsbaar en levert een bijdrage aan de maatschappij. Met andere woorden: hij of zij participeert beter in de samenleving.

Maatschappelijke participatie

Hierboven is al kort aandacht besteedt aan maatschappelijke participatie. Maar wat betekent het nou echt? Wat in dit project onder maatschappelijke participatie wordt verstaan, is het meedoen (participeren) in de samenleving (maatschappelijk). Waarom is dit belangrijk?

3. Participatie is en blijft volgens Vilans belangrijk

Ook ouderen met beperkingen willen onderdeel uitmaken van de samenleving. Zij willen betrokken blijven en niet aan de kant staan. Mensen scheppen er voldoening in om te geven en te nemen, dat geeft zin en inhoud aan het leven. Op het moment dat men het idee heeft dat men alleen maar kan nemen omdat men afhankelijk is van hulp, voelt men zich een last voor de omgeving. Dit impliceert dat de maatschappij zodanig ingericht moet zijn dat participatie ook voor ouderen met beperkingen mogelijk blijft: geschikte huisvesting, goed openbaar vervoer of aangepast vervoer, bereikbare voorzieningen, een toegankelijke buurt en veiligheid op straat. Maar er ook zorg op maat moet mogelijk zijn, zodat ouderen hun leven kunnen leiden op een wijze die voor hen aantrekkelijk is.

Activiteiten voor deze groep ouderen moeten aangeboden worden op kleine schaal, dicht bij huis.

Ouderen met beperkingen spiegelen zich vaak aan ouderen met meer beperkingen. Zij voelen zich nuttig als ze iets kunnen betekenen voor iemand 'die het slechter getroffen heeft'. Een boodschap doen voor een buurvrouw of buurman, voorlezen op school, een kopje koffie drinken met iemand die eenzaam is. Dan snijdt het mes aan twee kanten. Andere voorbeelden zijn het vriendschappelijke huisbezoek, samen activiteiten van het lokale welzijn ouderen bezoeken, etc. In onze individualistische maatschappij gaat dit echter niet vanzelf. Om kwetsbare ouderen in staat te stellen deel te nemen aan de samenleving moet de omstandigheden gecreëerd worden die dat mogelijk maken. Bron: internetsite

<http://www.vilans.nl/smartsite.dws?id=105425>, geraadpleegd op 15-10-2009

Kortweg: mensen voelen zich nuttig door te participeren. Dit kan een positief effect hebben op de gezondheid. Contacten met andere vrijwilligers, kunnen eenzaamheid tegen gaan. Door het leggen van contacten raakt iemand beter geïnformeerd. De benadering van maatschappelijke participatie door het RIVM, geeft aan dat er grote verbanden bestaan tussen maatschappelijke participatie en de beperking. Het stimuleren van maatschappelijke participatie kan allerlei positieve gevolgen hebben.

4. Maatschappelijke participatie volgens het RIVM

Op verzoek van de Gezondheidsraad heeft het RIVM onderzoek gedaan naar de samenhang tussen ziekten, beperkingen en maatschappelijke participatie. Hierbij is niet alleen van belang wat we precies verstaan onder participatie, maar vooral ook hoe het gemeten is. In deze analyse is gekeken naar het verrichten van betaalde arbeid, vrijwilligerswerk en het verlenen van informele hulp aan familie of burens als vormen van deelname aan de samenleving die niet alleen tegemoet komen aan ons 'menschzijn', maar ook een duidelijk maatschappelijk nut hebben. Daarnaast is gekeken naar de meer persoonlijke betrokkenheid bij de samenleving, bijvoorbeeld via deelname aan recreatieve en culturele activiteiten of sociale contacten. Bron: *Hoeymans, N. et al. (2005). Gezond actief: de relatie tussen ziekten, beperkingen en maatschappelijke participatie onder Nederlandse ouderen. Bilthoven: rivm (rivm-rapport 270054001/2005).*

Nu we meer inzicht hebben in de doelgroep kwetsbare 50-plussers komen we bij de vraag:

Wat kan er lokaal gedaan worden om de maatschappelijke participatie te verbeteren?

De maatschappelijke participatie verbeteren, maar hoe?

U zult wel denken “Dat is een zware taak!” of “Dit doen wij al jaren!” Het kan ook zijn dat u aan het einde van dit hoofdstuk denkt “Hadden wij hier maar eerder aan gedacht!”. Op dit moment zijn er in verschillende wijken en buurten projecten, die mensen ondersteunen in het meedoen aan de maatschappij (ofwel: de maatschappelijke participatie bevorderen). Deze projecten en tips worden in dit hoofdstuk toegelicht, zodat u weet wat er allemaal mogelijk is. Natuurlijk komen niet alle projecten aan bod, dan wordt deze literatuurstudie simpelweg veel te groot. In dit hoofdstuk wordt geprobeerd zo veel mogelijk verschillende projecten te belichten en tips te geven. Natuurlijk kunt u combinaties tussen de projecten maken. Het zijn mogelijkheden die u wellicht op een idee brengen en die u aan kunt passen aan uw (plaatselijke) situatie.

Maatjesprojecten

Een maatje is een vriend. Hier zijn heel veel voorbeelden van te vinden; allemaal net even anders! De bedoeling is dat een vrijwilliger op huisbezoek gaat, of uitstapjes maakt met een kwetsbare 50-plusser. De vrijwilliger kan even een praatje maken, of iemand meenemen naar ontmoetingsplaatsen, waar de kwetsbare 50-plusser in contact komt met andere 50-plussers. Op den duur maakt de vrijwilliger zichzelf wellicht overbodig.

Belangrijk is dat de vrijwilliger goed bij de kwetsbare 50-plusser past! Let hier ook goed op cultuur. Doel is dat de vrijwilliger probeert de kwetsbare 50-plusser te laten meedoen in de samenleving.

Aandachtspunten	Wel sprake van	Geen sprake van
Voor en door ouderen?	Heel goed mogelijk!	
Gericht op kwetsbare ouderen of ouderen in een risicogroep?	Ja	
Lokaal niveau?	Dit project kan heel goed op lokaal niveau worden uitgevoerd	
Gericht op participatie?	Ja. Dit project alleen al kan participatie bevorderen. Maar denk ook aan een combinatie. U kunt mensen stimuleren ook aan andere projecten mee te doen, die goed bij de kwetsbare 50-plussers passen.	

Projecten gericht op vrijwilligerswerk

Vrijwilligerswerk is een goede manier om mensen weer betrokken te krijgen in de samenleving. Maar sommige kwetsbare 50-plussers zijn bang om deel te nemen aan vrijwilligerswerk, door een verstoord zelfbeeld. Andere kwetsbare 50-plussers weten niet wat er allemaal op gebied van vrijwilligerswerk te doen is. Sommige kwetsbare 50-plussers durven de eerste keer niet alleen te gaan. Dit kan nog een grotere rol spelen bij migranten. Projecten die gericht zijn op vrijwilligerswerk, zijn er om deze barrières op te heffen en een goede afstemming te vinden tussen het vrijwilligerswerk en interesses. Deze projecten worden vaak samen gedaan met organisaties die vrijwilligerswerk aanbieden. In dit soort projecten worden mensen geïnformeerd en begeleid in de mogelijkheden van vrijwilligerswerk, zoals bij een klussendienst of een vrijwilligersservicepunt. Daarbij wordt uitgegaan van de kracht van de 50-plusser.

Belangrijk is dat het vrijwilligerswerk bij de kwetsbare 50-plusser past. In tijd, interesse en mogelijke beperking. Ook is het belangrijk om mensen persoonlijk te benaderen; de drempel ligt soms hoog.

Aandachtspunten	Wel sprake van	Geen sprake van
Voor en door ouderen?	De bemiddeling tussen vrijwilligerswerk en de kwetsbare 50-plusser kan goed door ouderen worden gedaan.	In samenwerking met andere organisaties kunnen ook anderen betrokkenen zijn.
Gericht op kwetsbare ouderen of ouderen in een risicogroep?	Dit project heeft de mogelijkheid zich te richten op de kwetsbare 50-plusser.	Dit project is ook geschikt voor andere doelgroepen.
Lokaal niveau?	Ja, hoe dichter het vrijwilligerswerk bij de kwetsbare 50-plusser in de buurt is, hoe lager de drempel is. Denk ook aan mensen met een lichamelijke beperking.	
Gericht op participatie?	Ja. Dit project is puur gericht op maatschappelijk participatie.	

Projecten gericht op het samenbrengen van kwetsbare 50-plussers

Er zijn veel projecten die zich richten op het samenbrengen van kwetsbare 50-plussers. Zoals een tafelproject waar mensen samen kunnen eten en bijkletsen. Een ander voorbeeld (lastiger te organiseren en met een grote rol voor professionele ondersteuning) is de dagopvang. Zeker in deze tijd van wijzigingen in de AWBZ relevant. Mensen kunnen bij dit soort projecten met elkaar in contact komen om eenzaamheid tegen te gaan. Deze projecten werken bijzonder goed voor mensen met beginnende dementie. De kwetsbare 50-plussers kunnen hierdoor langer zelfstandig wonen. Hier ligt in het bijzonder een uitdaging voor onder meer de ouderenorganisaties.

Een cultuurspecifieke benadering van deze projecten is van belang. Mensen met beginnende dementie hechten meer waarde aan eigen taal en eigen herinneringen. Dat verschilt per land en ook per stad of dorp. Er moet hierbij extra aandacht zijn bij de invulling van deze activiteiten. U kunt hierbij denken aan regio of landgebonden foto's van vroeger, geuren en spellen in een eigen taal of dialect. Informatie kunt u opdoen bij lokale en landelijke organisaties. Tips hierover vindt u in de bijlagen.

Aandachtspunten	Wel sprake van	Geen sprake van
Voor en door ouderen?	Voor en door ouderen kan hier goed werken. Inlevingsvermogen in de geschiedenis van de kwetsbare 50-plusser is hier van belang.	In samenwerking met andere organisaties kunnen ook anderen betrokkenen zijn.
Gericht op kwetsbare ouderen of ouderen in een risicogroep?	Ja.	
Lokaal niveau?	Ja.	
Gericht op participatie?	Dit project kan in combinatie met andere projecten leiden tot maatschappelijke participatie	Maatschappelijke participatie is niet het hoofddoel.

Projecten gericht op preventie

Projecten die gericht zijn op preventie, zijn erg belangrijk. Voorkomen is immers beter dan genezen. Voordat mensen eenzaam raken of hun doel in het leven kwijtraken, kunnen preventieve projecten worden opgezet. Denk aan het met elkaar in contact brengen van mensen met dezelfde interesses, of het interesseren van mensen voor vrijwilligerswerk.

Bij het vroegtijdig in contact brengen met vrijwilligerswerk, is het van belang goed naar de achtergrond van mensen te kijken en een vertaalslag te maken naar wat mensen in vrijwilligerswerk allemaal kunnen doen. Mensen die in de zorg hebben gewerkt, kunnen bijvoorbeeld voorlichting geven of preventieve huisbezoeken verrichten. Mensen met organisatorische kwaliteiten kunnen ingezet worden om projecten te organiseren, zoals een maatjesproject of een project gericht op samenbrengen van mensen.

Aandachtspunten	Wel sprake van	Geen sprake van
Voor en door ouderen?	Voor en door ouderen komt hier goed tot zijn recht!	
Gericht op kwetsbare ouderen of ouderen in een risicogroep?		Het richt zich op preventie, dus op de toekomstige kwetsbare ouderen
Lokaal niveau?	Ja.	
Gericht op participatie?	Dit project kan in combinatie met andere projecten leiden tot maatschappelijke participatie	Het project richt zich op blijven participeren.

Projecten gericht op zingeving

Mensen die ouder worden, hebben vaak meer behoefte aan zingeving. Het gaat bij zingeving om lichaam en geest, om sociale relaties, om materiële situaties en activiteiten. Hierbij wordt de groei van mensen benadrukt, en niet de 'tekorten'. Deze projecten hebben dezelfde doelen, als projecten die mensen samenbrengen en projecten gericht op preventie. De onderwerpen die hier besproken worden, kunnen inbreng vormen voor lokale belangenbehartiging en de ontwikkeling van nieuwe projecten. Ook kunnen dit soort projecten de toegang tot de kerkelijke gemeente of andere ontmoetingsplekken vergemakkelijken. Dit leidt wellicht kwetsbare 50-plussers naar sociale netwerken, waar men zich thuis voelt. Een voorbeeld hiervan is een

bijeenkomst gericht op de zin van het leven, op geloofsbelevens. Ook een project als 'het levensboek' kan hiertoe gerekend worden.

Aandachtspunten	Wel sprake van	Geen sprake van
Voor en door ouderen?	Ja	
Gericht op kwetsbare ouderen of ouderen in een risicogroep?	Hangt af van de invulling van het project, maar het project is er zeer geschikt voor	
Lokaal niveau?	Ja.	
Gericht op participatie?	Hangt af van de invulling van het project, maar het project is er zeer geschikt voor.	Het project richt zich ook op blijven participeren.

Projecten gericht op mantelzorgers

Projecten gericht op mantelzorgers nemen een bijzondere plaats in. Dit zijn projecten voor de ondersteuners van kwetsbare 50-plussers, die zélf door vaak zware zorg ook kwetsbaar zijn. Zij hebben minder tijd om maatschappelijk te participeren en hun sociale netwerk te onderhouden. Succesvolle projecten zijn die projecten waarbij mantelzorgers elkaar ontmoeten. Voorwaarde is wel, dat er goede opvang moet zijn voor degene die verzorgd wordt door de mantelzorger. Er zijn natuurlijk projecten te bedenken, waarbij de verzorgende meegaat met de mantelzorger. Tijdens deze projecten kunnen mantelzorgers goed worden geïnformeerd over mogelijke ondersteuning. Vanuit deze ontmoetingen kunnen de belangen en behoeften van mantelzorgers in kaart wordt gebracht. Inspraak en het in kaart brengen van behoeften van de mantelzorger is ook hier erg belangrijk.

Aandachtspunten	Wel sprake van	Geen sprake van
Voor en door ouderen?	Ja maar wel specifiek voor mantelzorgers	Mogelijke samenwerking en ondersteuning door anderen
Gericht op kwetsbare ouderen of ouderen in een risicogroep?	Ja. Mantelzorgers zijn in deze situatie ook kwetsbare 50-plussers	Het heeft ook een preventieve functie
Lokaal niveau?	Ja	
Gericht op participatie?	Ja.	Het project richt zich ook op blijven participeren.

Digitale projecten

Digitale projecten zijn projecten waarbij mensen via internet de mogelijkheid krijgen elkaar te ontmoeten en geïnformeerd te worden. Hierbij is een lokale opzet belangrijk en moet veel aandacht geschonken worden aan communicatie rond het project.

Digitale projecten bieden kwetsbare 50-plussers de mogelijkheid op een andere manier contacten te onderhouden. Vooral voor kwetsbare 50-plussers met een lichamelijke beperking kan dit een uitkomst zijn. Ook kan het bij mensen de schroom wegnemen om met anderen in contact te komen. Digitale projecten kunnen worden gebruikt als opstapje naar echte ontmoetingen. Deze projecten werken alleen als er genoeg animo is voor een digitaal netwerk. Veel ouderen maken al gebruik van internet. Onderschat dit niet! Ook kan er gekozen worden hier cursussen voor het verbeteren van de digitale vaardigheid van ouderen aan te verbinden.

Aandachtspunten	Wel sprake van	Geen sprake van
Voor en door ouderen?		Hier is niet letter sprake van voor en door ouderen.
Gericht op kwetsbare ouderen of ouderen in een risicogroep?	Ja. Vooral kwetsbare 50-plussers met een lichamelijke beperking of schroom	Het heeft ook een preventieve functie door het blijven onderhouden van contacten
Lokaal niveau?	Ja, dit werkt alleen lokaal	
Gericht op participatie?	Uit het opdoen en onderhouden van contacten en mensen te informeren kan de maatschappelijke participatie worden bevorderd.	Het project richt zich ook op blijven participeren. Maar ook ter bestrijding van eenzaamheid

Tips

Intussen hebben we u een heel aantal projecten en ideeën aangereikt. Nu is de vraag: hoe kunt u met deze ideeën praktisch aan de slag? Een aantal tips op een rijtje.

Het kan goed zijn om met verschillende kwetsbare 50-plussers een praatje te maken. Zo ontdekt u waar behoefte aan is. Op basis van deze behoefte kunt u vervolgens zoeken naar een passend initiatief. Laat mensen meedenken bij het tot stand komen van een project. Projecten die met inspraak van de kwetsbare 50-plussers zijn ontwikkeld, hebben het meeste succes!

Kwetsbare 50-plussers voelen zich vertrouwd bij andere 50-plussers. *Voor en door ouderen* is een heel effectief principe! Voorbeelden hiervan zijn de vrijwillige ouderen adviseurs en het belastingproject.

De behoeften van ouderen die in Nederland geboren en getogen zijn en ouderen die van elders naar Nederland zijn gekomen, kunnen verschillend zijn. Als een project ook (of alleen) voor migranten is bedoeld, is het verstandig eerst met de migranten in gesprek te gaan. Zogenaemde ‘interculturele projecten’ en ‘cultuurspecifieke projecten’ vergen een cultuurspecifieke benadering. De behoeften van migranten en niet-migrantten kunnen verschillend zijn, of om een andere aanpak vragen.

Ook een juiste omgeving voor de activiteit is van belang. Een project of activiteit organiseren in een bejaardentehuis, kan in sommige situaties goed uitpakken. In andere situaties helemaal niet. Het kan zijn dat mensen niet geconfronteerd willen worden met een bejaardentehuis, terwijl het in andere gevallen juist een vertrouwde omgeving is.

Ga uit van krachten en talenten van ouderen! Zij kunnen een goede bijdrage leveren aan het ontwikkelen en uitvoeren van projecten.

Veel projecten kunnen samen met andere organisaties worden uitgevoerd. Denk aan collega ouderenbonden, gemeenten, zorginstellingen, welzijnsorganisaties en andere lokale organisaties bij u in de buurt. Mogelijk kan een deel door hen worden gefinancierd, of kunnen ze ondersteuning bieden.

Persoonlijke benadering voor het deelnemen aan een activiteit werkt, net zoals een persoonlijke benadering van vrijwilligers werkt. Dat is de kracht van lokale projecten.

Het is belangrijk de vrijwilliger in het vrijwilligerswerk te ondersteunen en waar mogelijk op te leiden. Dit kan eventuele onzekerheden wegnemen en het project beter laten verlopen.

Belangbehartiging

In het vorige hoofdstuk zijn verschillende voorbeelden ter verbetering van participatie genoemd; gelukkig zijn die er. Dat is echter niet gezegd dat het verbeteren van de participatie van kwetsbare ouderen vanzelf gaat. Integendeel: om de positie van kwetsbare ouderen te versterken is belangenbehartiging nodig. In dit hoofdstuk geven we aan

- wat belangenbehartiging is;
- waaraan goede lokale belangenbehartiging zou moeten voldoen;
- enkele ervaringen met lokale belangenbehartiging.

Wat is belangenbehartiging?

Een definitie van belangenbehartiging is: “Het opkomen voor belangen door betrokkenen. Dit kan individueel zijn of collectief (voor een groep). Collectieve belangenbehartiging vindt plaats namens een specifieke achterban (bijvoorbeeld mensen met een beperking of chronische ziekte), en kan betrekking hebben op alle onderwerpen die voor die groep van belang zijn.”¹

In het project Betrokken bij Buurtbeleid richten we ons met name op de collectieve belangenbehartiging van de kwetsbare 50-plusser. Dit onderscheidt het project van bijvoorbeeld de vrijwillige ouderenadviseurs, waar de individuele belangenbehartiging centraal staat.

Belangenbehartiging op lokaal niveau kan per gemeente heel verschillend zijn. De kwetsbare 50-plusser loopt in de ene gemeente tegen andere problemen dan in een andere. Het is belangrijk voor een belangenbehartiger uit te vinden welke situatie zich afspeelt in een bepaalde gemeente. Daarvoor moeten signalen van de kwetsbare 50-plussers opgevangen worden en kenbaar gemaakt worden aan de gemeente en andere betrokken organisaties. Ook dient kritisch naar het beleid van de gemeente gekeken te worden, om te zien waar het beter kan. Dit betekent ook dat er meegedacht moet worden aan oplossingen voor de signalen die opgedaan zijn.

Belangenbehartiging en het uitvoeren van activiteiten en projecten zijn een goede aanvulling op elkaar. Stel dat eenzaamheid is ontstaan door een verslechtering in iemands financiële situatie, of door verpaupering van de omgeving waardoor iemand niet meer naar buiten durft. Dan helpt de activiteit of het project alleen niet. Ook zal een verbetering in de financiële situatie of omgeving allen niet altijd helpen. De combinatie van beide is in dit geval de oplossing.

Ook kan door belangenbehartiging een goede relatie met de gemeente ontstaan. De gemeente krijgt meer inzicht in wat er gebeurt en hoe er wat aan gedaan kan worden. Een goede relatie kan dan bevorderlijk zijn voor de invloed op het beleid van de gemeente en mogelijke financiering van activiteiten en projecten.

¹ Participatie van ouderen in de Wmo. Literatuurstudie voor afdelingen van de ouderenorganisaties. ANBO, PCOB, Unie KBO, juni 2007, p. 9.

Waar moet belangenbehartiging aan voldoen?

Er zijn voorwaarden waar goede lokale belangenbehartiging aan moet voldoen:

- Een formele positie ten opzichte van de gemeente als het gaat om het ouderenbeleid, vastgelegd in een convenant.
- Een onafhankelijke positie ten opzichte van de gemeente om gevraagd en ongevraagd advies kunnen geven.
- De gemeente faciliteert, zodat belangenbehartigers hun werk goed kunnen doen, met onder meer een budget en ondersteuning.
- Regelmatig overleg tussen ambtenaren, wethouder(s) en belangenbehartigers.
- Het moet mogelijk zijn zelf agendapunten aan te dragen.
- Overleg kunnen voeren met een achterban.
- Samenwerking tussen verschillende groepen belangenbehartigers.

Zorgbelang Nederland geeft een methodiek voor belangenbehartiging, die bestaat uit drie onderdelen: een veldanalyse, het proces en de uitvoering. Kijk voor meer informatie op deze website: www.zorgbelang-nederland.nl/index.php?p=199.

Ervaringen met lokale belangenbehartiging

Uit het rapport ‘Uitkomsten enquête participatie van ouderen in de Wmo’² blijkt dat de gang van zaken rond belangenbehartiging nog niet voldoende uitgekristalliseerd is. Een relatief groot percentage van de deelnemers aan de enquête vult vragen die met belangenbehartiging in de praktijk te maken hebben, niet in. Eén van de aanbevelingen is dan ook:

Het verdient aanbeveling antwoord te krijgen op de vraag op welke wijze belangenbehartiging plaatsvindt rondom het terrein van wonen, zorg en welzijn.

Een vraag die daarbij ook een rol speelt is: Hoe vindt afstemming plaats tussen deelname in seniorenraad en Wmo raad?³ Een andere conclusie uit de enquête is:

Nader onderzoek is wenselijk rondom de vraag of door verbeterde contacten tussen de Wmo-raad en de ouderenorganisaties de belangenbehartiging verbetert of dat er voor belangenbehartiging nog aanvullende kennis, vaardigheden en een verbeterde structuur nodig is.

Het bovenstaande is slechts een greep uit de conclusies en aanbevelingen uit het rapport ‘Uitkomsten enquête participatie van ouderen in de Wmo’. Het verdient zeker aanbeveling dit rapport er in dit kader nog eens bij te pakken. In ieder geval is er nog veel werk te doen, om de belangenbehartiging van de kwetsbare 50-plusser te

² Uitkomsten enquête participatie van ouderen in de Wmo, ANBO, PCOB, Unie KBO. Juni 2009, p. 6.

³ Uitkomsten enquête participatie van ouderen in de Wmo, ANBO, PCOB, Unie KBO. Juni 2009, p. 11.

verbeteren. Daarbij is het opmerkelijk dat er zo weinig voorbeelden te vinden zijn van succesvolle lokale belangenbehartiging. Dit is duidelijk een zogenaamde ‘witte vlek’.

Vandaar deze tip: Geef er ruchtbaarheid aan, wanneer belangenbehartiging tot succes heeft geleid! Dat kan bijvoorbeeld door middel van een persbericht, maar ook door mond-tot-mond reclame.

Nawoord

De doelstelling van het project Betrokken bij buurtbeleid is het verbeteren van de maatschappelijke participatie van kwetsbare 50-plussers. Deze literatuurstudie geeft een overzicht van een aantal pijlers die daarvoor nodig zijn. In het projectplan van het project ‘Betrokken bij Buurtbeleid’ is omschreven wat wordt verstaan onder kwetsbare 50-plussers en maatschappelijke participatie. Daarna is er aandacht besteed aan soorten projecten die de maatschappelijke participatie kunnen bevorderen. Samen met de uitvoering van projecten ter bevordering van de maatschappelijke participatie, dienen de belangen van de kwetsbare 50-plussers goed te worden behartigd. Dit is dan ook in het derde hoofdstuk besproken.

Wat er naar voren komt is dat er veel gedaan kan worden voor de kwetsbare 50-plussers en dat kwetsbare 50-plussers hieraan zelf een bijdrage kunnen leveren. Zowel in het meedenken als uitvoeren. Zolang er maar wordt uitgegaan van de kracht van de 50-plussers.

Er zijn veel projecten ontwikkeld. Het verdient zeker aanbeveling deze projecten in een handboek te bundelen en voor iedereen toegankelijk te maken. Zo blijven we mensen inspireren.

Om de kans van slagen bij een project te vergroten, zijn een aantal tips gegeven. Deze tips komen voort uit positieve en negatieve ervaringen van de aangegeven projecten. In een later stadium van het project Betrokken bij Buurtbeleid, kunnen deze tips worden uitgebreid en verwoord worden in een specifieke literatuurstudie.

Het is opmerkelijk dat er zo weinig voorbeelden te vinden zijn van succesvolle lokale belangenbehartiging. Dit is een ‘witte vlek’, waaraan in de uitvoering van het project ‘Betrokken bij buurtbeleid’ extra aandacht moet worden geschonken.

Enkele suggesties voor te ontwikkelen handreikingen:

1. Eén van deze tips verdient speciale aandacht: het belang van goede ondersteuning van vrijwilligers. Hiervoor kan, eventueel in combinatie met een activiteit of project, een handreiking ontwikkeld worden.
2. Het ontwikkelen van een handreiking of ondersteuning bieden bij het opzetten van (grotere) projecten en activiteiten, zou goed tot zijn recht komen in het project Betrokken bij Buurtbeleid.
3. Ook het ontwikkelen van een handreiking of ondersteuning bieden voor het aanvragen van financiering zou in het project Betrokken bij buurtbeleid ook een onderdeel kunnen vormen.

4. Dit geldt ook voor de ondersteuning van belangenbehartiging op lokaal niveau. Als voorbeeld de speerpunten die in het project Betrokken bij buurtbeleid aan de afdelingen worden aangeboden en toepassen in de eigen situatie.

Deze literatuurstudie biedt een bron van inspiratie om een actieve bijdrage te leveren aan de verbetering van de informatiepositie en maatschappelijke participatie voor kwetsbare 50-plussers. In de toekomst kunt u, zoals in de inleiding al is vermeldt, meer ondersteuning in de vorm van voorbeelden en methodieken verwachten. Deze literatuurstudie vormt een uitdaging en een opstart naar wat er nog meer gedaan kan worden en brengt u mogelijk op uw ideeën die u met anderen kunt delen.

Aanvullende informatie

Bronnen die geraadpleegd kunnen worden voor meer informatie over de onderwerpen die aan bod zijn geweest, zijn hier te vinden. Er is voor gekozen niet alle projecten te benoemen, maar onderstaand overzicht is een wegwijzer naar meer ideeën en meer informatie.

Meer weten over de kwetsbare 50-plussers en maatschappelijke participatie?

Als u meer wilt weten over kwetsbare 50-plussers en maatschappelijke participatie, dan kunt u terecht bij veel landelijke onderzoeksorganisaties. Bijvoorbeeld het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP), Vilans, het Verwey-Jonker Instituut, MOVISIE en RIVM. Aanbevolen wordt om de volgende bronnen te raadplegen.

- Zorg en wonen voor kwetsbare ouderen (SCP) www.scp.nl
- Gezond actief: de relatie tussen ziekten, beperkingen en maatschappelijke participatie onder Nederlandse ouderen (RIVM) www.rivm.nl
- Maatschappelijke participatie van ouderen en volkshuisvesting (RUG) www.rug.nl
- Vergrijzing of verzilvering? (Samenwerkingsproject van CIVIQ en NIZW (is nu Vilans)) www.vilans.nl
- Ouderen migranten (www.netwerknroom.nl. Hierop is een nieuwe publicatie te vinden: 'Bagaimana - Hoe gaat het? Verkenning van kwetsbaarheid bij oudere migranten.')

Ook kunt u veel informatie vinden met betrekking tot de Wet maatschappelijke ondersteuning. Deze wet richt zich op de meedoen van mensen die niet mee kunnen komen of doen in de (gemeentelijke) samenleving. www.invoeringwmo.nl

Meer weten over de projecten?

Over projecten is op het internet veel informatie te vinden, zowel bij verschillende organisaties of verzameld en deels gebundeld bij een organisatie. De projecten die voor deze literatuurstudie geraadpleegd zijn, zijn veelal afkomstig van de site van MOVISIE, onder het project de Zilveren Kracht. Zie ook www.projectenzorgenwelzijn.nl.

Ook Zorg+Welzijn, het platform voor sociale professionals, is een goede informatiebron. Kijk voor meer informatie op www.zorgwelzijn.nl.

Meer weten over de belangenbehartiging?

In tegenstelling tot informatie over projecten, is informatie over belangenbehartiging minder snel voor handen. De bronnen die u hiervoor kunt raadplegen zijn

- Uitkomsten enquête participatie van ouderen in de Wmo, ANBO, PCOB, Unie KBO. Juni 2009 Deze is op te vragen bij de desbetreffende ouderenbonden.
- Daarnaast is op site van Zorgbelang meer informatie te vinden. Ga hiervoor naar <http://www.zorgbelang-nederland.nl/index.php?p=199>
- Ook het Verwey-Jonker Instituut heeft hier aandacht aan besteedt. Raadpleeg internet voor de ABCD-aanpak www.verwey-jonker.nl

Meer weten over het project Betrokken bij buurtbeleid?

Wilt u meer informatie over het project Betrokken bij buurtbeleid? Neem dan contact op met Sabina Jonker. Stuur een e-mail naar s.jonker@pcob.nl of bel met 038 422 55 88.